

Usatges, NCL, p. 151.8; un altre ex. en p. 155.7); 'encara més': «si'l senyor sia que no aya poder de combatre ne de fer guerra contra sarraïns e, *neguex*, ne aurà acustumat él ne sos antecessors, de combatre ne de fer guerra contra sarraïns, no són tenguts los vassalls --- seguir aquel luy de sa terra» (ib., p. 183.25); a més en doc. de 1328 en BSAL IV, 170a].

Neix [variant *neis* 'ni àdhuc': «D'açò que és dret --- de les Postats --- nuyl hom no'ls deu encombrar ni defendre per son dret, ni retenir, *neix* per longa possessió de 200 anys» (*Usatges*, p. 115; notem que l'edició publicada en AIEC I, 300, basada en ms. 1 del s. XIII, duu *neguex*); àdhuc, fins i tot: «Los marits poden reptar lurs mulers d'avorleri, *neis* per sospita» (*Usatges*, p. 114; l'ed. d'AIEC I, 300, *neguex*); en Desclot: «no'ls valia garniment ne escut, que tot o passaven, e *neix* la cuberta de la galea passaven tota d'oltra» (*Cròn.*, cap. 113, NCL IV, 21.12)].

Nelleix, variant *nilleix* ['ni tan sols': «considerant ésser illiterat com en sa jountut *nelex* hun poc de gramàtica no hagués après» (*Vida Coet. de R. Llull*, en BDLC xv, 37); «la verge que null temps no era estada saludada per home fo espavantada, en tant que no li poch respondre, *neleix* -j- mot no li respòs a ssa salutació» (text del S. XIV?, en *Misc. Fabra*, p. 163); ex. de 1354 en BABL v, 92; 'fins i tot': «E En Roger respòs-los que null temps no hauria treves ab fransesos --- *nileix* si'l rey d'Aragó las hi havia» (Desclot, cap. 166, NCL v, 123.27); «sí conquerrem tota la terra ab l'ajuda de l'apostoli, *nileix* si lo gran tresor del rey de Fransa s'i sabia del tot despendra» (ib., cap. 136, IV, 106.1)].

Ningú i *ningun* (-una f.), pronom indefinit (amb variants ant. i dial. *negú*, -n, *nengú*, -n, *degú*, -n, *deni* -): la forma originària era normalment *negú*, -n, continuació directa de NEC UNUS 'no un'; antigament fou comú a més com a adjectiu, reemplaçat en temps moderns per *cap*, però continua usual a València on *cap* s'ha usat molt poc en aquesta funció. Les dues formes del masculí, *negú* i *negun*, solien alternar amb el valor de pronom i adjectiu. A continuació donem la documentació cronològica de les diferents variants d'aquest mot.

Negú, -n (f. *neguna*): 1080-1095 «--- *negú* domenge ---»; ¹⁸ *negú* (pronom) en *Hom. Organyà* 1v11, 5r6, 7r11, *neguna* 3r15, i *negú* com a adjectiu: «*negú* om» (ib., 6v4); en doc. de 1244 «*negú* mal o *negun* dan», «*negú* de nós»; ¹⁹ Desclot «Aquest rey no tenia enfant *negú*» (*Cròn.*, NCL II, 14.3), «*negun* malvat desig» (ib., 24.25), «*negú* cavaler» (ib., 49.1); Muntaner «a *negun* que» (*Cròn.*, ed. Col. Pop. Barc. I, 15.5), «per *negun* no sia vista» (ib., 20.8), «*negun* dia» (ib. IV, 31.14); ²⁰ *BMetge* «no havia ombra *neguna*» (*Somni, AlcM*); Eiximenis «car tart és que *negun* sia munde» (*Terç* I, 174.3), «correcció de *negú*» (ib., 174.9); Sant Vicent Ferrer «que *negú* no-y pot legir» (*Sermons* I, 61.4), «*neguna* persona» (ib., 64.32); *Somni Joan Joan* (fi S. xv): «*neguna* d'elles» (v. 2910); 1507 Busa-N. porta *degú* i *negú* (s. v. no).

La variant amb *d-* és ben antiga: *deguna* en doc. ⁶⁰

d'Organyà, 1243 (*BABL* VII, 184); 1309 «que *degun* no gos fer paria» (*Llibre Roig de Prats-Molló*, manuscrit 1643, 814); 1377 (*AlcM*); Ll. d'Aversó (c. 1398) duu només *degú*, -na, i aquesta forma sembla predominar en St. Vicent Ferrer: «a *degú*» (*Sermons* I, 60.21), «*deguna* bona obra» (ib., 60.11); també en 61.20, 61.25 etc.). La *d-* inicial s'explica com a una dissimilació de la nasal en *negun*, -a, però al canvi devia contribuir a més el fet de ser la *d-* un so molt més comú que la *n* en posició inicial.

La variant amb *nen-* ha resultat de la dilació de la nasalitat en les formes de *negun* i *neguna*; comença a aparèixer a la segona meitat del segle XIV²¹ si fa no fa, i predomina a la segona meitat del S. xv. JMarc, *Dic. rims* (any 1371), duu *nengú* i *degú* (\$ 1050); Eiximenis «a *nenguna* part» (*Doctr. Comp.*, NCL, p. 26.25); St. Vicent Ferrer «que si has infamat *nengú*» (*Quar.*, 205.84); doc. de 1437 *nengun* (*Calmette, RLR XLIX*, 278); «dones --- *denguna* ---» (*Spill*, 15218, en ms.); 1472 JEsteve *nenguns* (*DAG.*); *Disputa Viudes i Donz.*, 323, 457.

La variant moderna amb *i*, *ningú(n)*, s'explica per la influència de *ni* (que es va generalitzar a costa de *ne* durant el S. xv). Comença a aparèixer a les primeries del segle XVI: ²² *ningú* en doc. de 1513 (*CaCandi, Miscel.* II, 192) i en un de 1519 (*Ardits* III, 290, *DAG.*); trobem *ningú* i *nigunes* en un text de 1599²³ i *ningun* en 1602 (*Calmette, RLR LXII*, 284); *DTO.*, 1660, dona *ningú*, igual Lacav. 1696.

Avui *ningú* (amb variant *dingú*) és usual gairebé en tot el territori però altres variants també es poden sentir. Al Rosselló existeix amb -s, *ningús* (*Saisset, Catalanades*, p. 131; *dingús* documentat per *AlcM* en un text de 1923); en gran part del País Valencià *nengú* (*dengú*) resta freqüent.²⁴ JCoromines va recollir *degú* a Cardós i Vall Ferrera (*EntreDL* II, 59) i a la Pobla de Tornesa (Maestrat), 1933; *dengú* a Pobla de Segur (*AlcM*). A Mallorca se senten *negú* i *nigú* a més de *nengú* (*AlcM*); ²⁵ JCoromines va registrar *nigú* a Sóller (1953) i *negú* i *nigú* a Bunyola (1963).

Tornant a l'ús d'aquest pronom-adjectiu, notem que en l'època antiga era bastant freqüent en el sentit d'algú' en frases condicionals, dubitatives i interrogatives: Jaume I «Açò farem nós salvan[t] lo dret d'En R. Folch, si *negun* dret hi ha» (*Cròn.*, cap. 46, I, 116); «Senyor, si mal vos fa *negú*, sapiats que'ns pesa molt» (ib., citat per Fabra, *Gram.* 1912, p. 214); 1324 (*Finke, Acta Arag.* III, 528); 1377 «Si *dengú* n'i ha que no haia acabat de pagar» (*AlcM*); StVicentF: «Di tu, hom o dona: has feta *deguna* bona obra huy?» (*Sermons* I, 60.11), «que si has infamat *nengú*, que no repares» (*Quar.*, 205.84); *Tirant*: «E si *neguna* nau ve atràs --- ab poc treball podeu ésser senyor d'ella» (citat per Fabra, *loc. cit.*, p. 219).

L'ús del plural també es practicava: «no-n hoí *negunes* noves» (*Llull, Merav.* I, 102.13); doc. de 1313 (*RLR XXIX*, 68); Pere Cerimoniós: «*neguns* dels nostres consellers no-y contrastaren» (*Cròn.*, cap. 81, ed. Pagès, p. 75); «--- *negunes* coses ---» (*Tirant, DAG.*); 1472 JEsteve: «no's pot retenir ab *nenguns* frens»